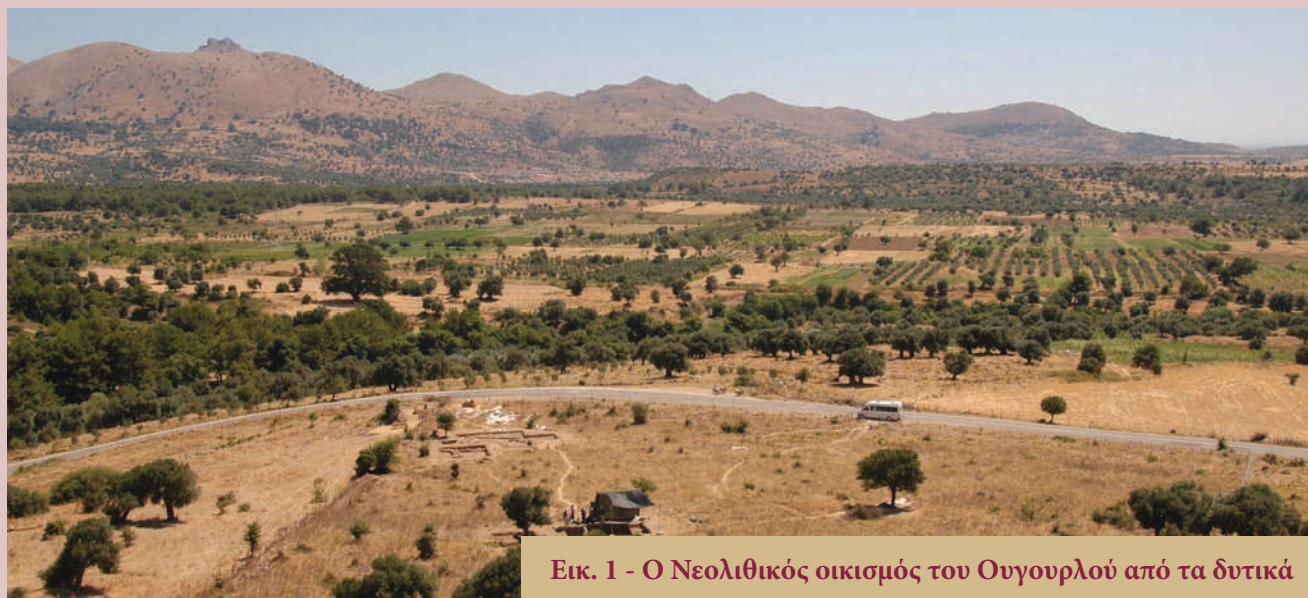

Καθ. Δρ. Μπουρτσίν Έρντογού (Burçin Erdoğan)
Πανεπιστήμιο Trakya, Αδριανούπολη (Edirne)

Ένας νεολιθικός οικισμός στο Ουγουρλού (Uğurlu) της νήσου Ίμβρου

Εικ. 1 - Ο Νεολιθικός οικισμός του Ουγουρλού από τα δυτικά

Μέρος Α'

Η προϊστορική θέση του Ουγουρλού στο νησί της Ίμβρου (Γκιεκτσέαντα) αποτελεί τον πρωιμότερο νεολιθικό οικισμό που είναι γνωστός μέχρι σήμερα στα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου. Η θέση χρονολογείται στα 6500 π.Χ. (μέσω της μεθόδου της ραδιοχρονολόγησης). Το Ουγουρλού βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νησιού, περίπου 1χλμ. βόρεια του Οικισμού Ουγουρλού (Εικ. 1). Η αρχαιολογική θέση αποτελεί ένα χαμηλό ύψωμα που καλύπτει μια περιοχή διαστάσεων 250x200μ. περίπου, επάνω σε μια ομαλή πλαγιά στους ανατολικούς πρόποδες του Όρους Άι-Στράτης (Doğanlı). Τη θέση τέμνει η κεντρική οδική αρτηρία Ουγουρλού-Σχοινουδίου (Dereköy). Η θέση έχει επίσης καταστραφεί από μία

επιμήκη τάφρο που σκάφτηκε για την κατασκευή αρδευτικού συστήματος. Το ρέμα Πύλον ρέει στην ανατολική πλευρά της θέσης, ενώ σε κοντινή απόσταση υπάρχει μια πηγή. Οι ανασκαφές ξεκίνησαν το 2009 με επικεφαλής τον Burçin Erdoğan του Πανεπιστημίου Trakya της Αδριανούπολης (Edirne) και τελούν υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού της Τουρκίας και του Πανεπιστημίου Trakya.

Μέσα στα πέντε χρόνια ανασκαφών έχουν έρθει στο φως πέντε βασικές πολιτιστικές φάσεις που προσδιορίζονται με [τους λατινικούς αριθμούς] I-V (από τη νεότερη προς την παλαιότερη) και τουλάχιστον εννέα στρώματα κατοίκησης (Erdoğan 2011). Οι δύο πρωιμότερες φάσεις (IV & V) χρονολογούνται στην πρώιμη Νεολιθική περίοδο (Πρώιμη και Μέση Νεο-

λιθική περίοδος στην Ελλάδα), ενώ οι φάσεις III και II ανάγονται στη Χαλκολιθική περίοδο της Μ. Ασίας¹ (Υστερη Νεολιθική περίοδος στην Ελλάδα). Στην επιφάνεια της φάσης I έχουν βρεθεί διάσπαρτα όστρακα² της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού και των Μεσαιωνικών χρόνων.

Η πρωιμότερη κατοίκηση τοποθετείται στο ανατολικό τμήμα του οικισμού, κοντά στο ρέμα Πύλον. Μέχρι στιγμής έχουν καταγραφεί δύο πιθανά στρώματα κατοίκησης της φάσης V. Το πρώτο στρώμα της φάσης V ήρθε στο φως με διερευνητικές τομές. Σε αυτό το πρώιμο στρώμα δεν βρέθηκαν αρχιτεκτονικά κτίσματα πλην διάσπαρτων συστάδων λίθων. Ο Levent Atici από το Πανεπιστήμιο της Νεβάδα μελέτησε εξαιρετικά μεγάλες συγκεντρώσεις οστών ζώων και έχει ταυτοποιήσει οικόσιτα πρόβατα, κατσίκια, χοιροειδή και βοοειδή. Η παρουσία αγριόχοιρων, κόκκινων ελαφιών, λαγών και αλεπούδων υποδηλώνει άσκηση κυνηγιού. Μέσω της μεθόδου Ραδιοχρονολόγησης με Επιταχυντή (AMS Dating), το πρώιμο στρώμα της φάσης V τοποθετείται περίπου στα 6566-6518 π.Χ. (2α).

Εικ. 2 - Το κτίσμα 2 από την πρώιμη Νεολιθική εποχή

Στο ύστερο στρώμα της φάσης V έχει ανασκαφεί ένα μονόχωρο κτίσμα διαστάσεων περίπου 5x4μ. με χωματίνο δάπεδο (Εικ. 2). Οι τοίχοι είναι πιθανότατα φτιαγμένοι από λάσπη επάνω σε λίθινα θεμέλια. Ο ανατολικός και ο δυτικός τοίχος έχουν πάχος περίπου 1μ., ενώ ο βόρειος και ο νότιος έχουν πλάτος περίπου

1 Σ.τ.Μ.: Αλλιώς «Ανατολία».

2 Σ.τ.Μ.: Τμήμα σπασμένου αγγείου.

0,70μ. Ο βόρειος τοίχος έχει ύψος περίπου 1μ. και μέσα σε αυτόν υπάρχει μια εστία. Η εστία φαίνεται ότι, μετά την εγκατάλειψή της, καλύφθηκε με χώμα και πέτρες, ενώ από πάνω αφέθηκε συνειδητά ένας λίθινος πέλεκυς. Ο νότιος τοίχος του κτίσματος έχει καταστραφεί μερικώς από μια επιμήκη τάφρο που σκάφτηκε για την κατασκευή ενός αρδευτικού συστήματος. Μία ογκώδης εξωτερική αντηρίδα [αντέρισμα] είναι προσαρτημένη στον νότιο τοίχο του κτίσματος. Το μικρό μέγεθος του χώρου (9,2 m²), οι παχείς τοίχοι και η ογκώδης εξωτερική αντηρίδα υποδηλώνουν ότι το κτίσμα είχε επάνω όροφο. Ο βόρειος τοίχος εκτείνεται 3,5μ. περίπου προς τα ανατολικά μαζί με έναν παράλληλο τοίχο φάρδους περίπου 1μ., ο οποίος δημιουργεί ένα προαύλιο. Σε έναν ανοιχτό χώρο στο νότιο τμήμα του κτίσματος υπάρχει ένας μεγάλος φούρνος διαμέτρου περίπου 1μ..

Η αρχιτεκτονική αυτού του πρώιμου κτίσματος χαρακτηρίζεται ως ένα μικρό σπίτι με περιορισμένο χώρο για κοινωνική αλληλεπίδραση και χωρίς αμιγώς αποθηκευτικές εγκαταστάσεις. Στο βορειοδυτικό τμήμα του κτίσματος βρέθηκαν ένα όστρακο με ανάγλυφο ανθρώπινο μοτίβο και ένα κεφάλι ενός ακρόλιθου³ ειδωλίου από οστό ζώου. Η μύτη της κεφαλής του ειδωλίου αποδίδεται ανάγλυφα, ενώ τα μάτια αποδίδονται με ερυθρή βαφή. Ορισμένα σπασμένα οστείνα εργαλεία και ένας μικρός λίθινος πέλεκυς από σερπεντίνη (serpentine)⁴ βρέθηκαν *in situ*⁵. Στο κτίσμα εντοπίστηκε επίσης μια μικρή σπασμένη χάντρα από μαλαχίτη⁶.

Στη διάρκεια της φάσης IV ο οικισμός επεκτάθηκε και ο νεολιθικός οικισμός κάλυψε μια έκταση 6 εκταρίων. Η επίχωση της φάσης IV έχει πάχος σχεδόν 2,5μ. και έχει αποκαλύψει τουλάχιστον τέσσερα στρώματα κατοίκησης. Κανένα ολοκληρωμένο κτηριακό σχέδιο δεν έχει έρθει στο φως. Στο δυτικό τμήμα του οικισμού η διερευνητική τομή P5 αποκάλυψε την κατοίκηση της φάσης IV. Μέχρι στιγμής έχουν ανασκαφεί τρία στρώματα της φάσης IV, τα οποία έχουν καταστραφεί

3 Σ.τ.Μ.: Ακρόλιθο αποκαλείται το ειδώλιο που έχει σώμα από ξύλο ή πηλό και ένθετο (τριγωνικό) κεφάλι και άκρα κατασκευασμένα από πέτρα, μάρμαρο ή ελεφαντόδοντο.

4 Σ.τ.Μ.: Δευτερογενές πυριτικό ορυκτό από τα πλέον δεδομένα στη φύση.

5 Σ.τ.Μ.: Δηλαδή στην αρχική τους θέση, εκεί που τοποθετούνταν μετά τη χρήση τους.

6 Σ.τ.Μ.: Ορυκτό του χαλκού με έντονο πράσινο χρώμα.

από την ανώτερη φάση III. Στο πρώτο στρώμα της φάσης IV βρέθηκαν ένα παχύ, κίτρινο, συμπαγές δάπεδο με μια κυκλική εστία και ένας επιχρισμένος λάκκος. Η εστία έχει διαστάσεις 0,90x0,90μ.. Στο δάπεδο εντοπίστηκε πληθώρα οστών ζώων και οστέινων εργαλείων. Κοντά στην εστία βρίσκεται ένας μικρός λάκκος διαστάσεων 0,70x0,70μ.. Οι εσωτερικοί τοίχοι και ο πυθμένας του λάκκου ήταν επιχρισμένοι με πηλό κίτρινου χρώματος. Μέσα στον λάκκο βρέθηκαν 28 κατεργασμένα οστά, 1 λίθινο κύπελλο και 1 σπασμένο λίθινο σκεπάρνι. Τα 26 κατεργασμένα οστά αποτελούνται από λειασμένους σπείς [σουβλιά] με στρογγυλεμένες κεφαλές, τα οποία θα πρέπει να θεωρηθεί ότι συμβολίζουν ανθρώπινα όντα και να ερμηνευτούν ως οστέινα ειδώλια (Εικ. 3).

Εικ. 3 - Οστέινοι σπείς που ανακαλύφθηκαν σε έναν λάκκο

Στο δεύτερο στρώμα της φάσης IV εντοπίστηκε ένα μερικώς ανασκαμμένο κτίσμα με κατεστραμμένους λίθινους τοίχους. Σε μια γωνιά του κτίσματος βρέθηκε ένα μεγάλο αποθηκευτικό αγγείο (Εικ. 4). Ένας διαχωριστικός τοίχος εντός του κτίσματος ήταν κατασκευασμένος από λάσπη και πλίνθους. Στο τρίτο στρώμα της φάσης IV εντοπίστηκαν πολλαπλά στρώματα ενός επιχρισμένου δαπέδου, ένας μεγάλος φούρνος και δύο επιχρισμένες κατασκευές ωσειδούς σχήματος [Σ.τ.Μ.: πιθανόν φουρνάκια]. Δύο ραδιοχρονολογήσεις μέσω της Μεθόδου του Επιταχυντή (AMS Dating) ανάγουν το στρώμα περίπου στα 5980-5750 π.Χ. (2α).

Στο ανατολικό τμήμα του οικισμού έχει ανασκαφεί μερικώς ένα κτίσμα με μία επιμήκη εξωτερική αντηρίδα. Το κτίσμα έχει δύο αρχιτεκτονικές φάσεις. Κατά τη

Εικ. 4 - Μεγάλο αποθηκευτικό αγγείο σε μία γωνιά ενός Νεολιθικού κτίσματος

νεότερη φάση, το κτίσμα συρρικνώθηκε. Επιπρόσθετα, μια διερευνητική τομή αποκάλυψε ένα προαύλιο με τουλάχιστον 5 εστίες σε αυτό το τμήμα του οικισμού.

Ένας από τους στόχους της ανασκαφής ήταν η διερεύνηση του ρόλου των φυτών στη Νεολιθική οικονομία του οικισμού. Ένας μεγάλος αριθμός δειγμάτων χώματος δέχθηκε επεξεργασία μέσω της διαδικασίας της επίπλευσης (flotation)¹. Η εξέταση των απανθρακωμένων βοτανικών καταλοίπων από τη Σουλτάνα Βαλαμώτη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης υποδεικνύει τοπικά δημητριακά ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονται το μονόκοκκο σιτάρι (*Triticum monococtum*), το εξάστοιχο κριθάρι (*Hordeum vulgare*), το γυμνό κριθάρι (*Hordeum vulgare var. nudum*) και το μπιζέλι (*Pisum sativum L.*). Μεγάλες ποσότητες οστρέων και ψαροκόκαλων υπονοούν την πιθανή σπουδαιότητα των θαλάσσιων πηγών στη Νεολιθική διατροφή του Ουγουρλού. Ανάμεσα στα όστρεα πολυάριθμα είναι οι πεταλίδες (*Patella*) και τα μύδια (*Mytiliades*).

Οι στιλβωμένοι λίθινοι πελέκεις/σκεπάρνια και τα οστέινα εργαλεία είναι άφθονα. Τα οστέινα εργαλεία αποτελούνται κυρίως από σπείς, σμίλες, σπάτουλες και βελόνες. Αξιοσημείωτα είναι τα οστέινα

¹ Σ.τ.Μ.: Διαδικασία ανάκτησης που λειτουργεί με το πέρας ανασκαμμένου χώματος σε νερό και τον διαχωρισμό των ευρημάτων που επιπλέουν από τα μπάζα που βυθίζονται.

Εικ. 5 - Οστέινα ακίστρια

ακίστρια και ένα σφυρί φτιαγμένο από ελαφοκέρατο (Εικ. 5). Εξέχοντα είναι επίσης τα λίθινα τηγανόσχη-

Εικ. 6 - Τηγανόσχημα αγγεία

μα αγγεία (Εικ. 6). Βασικά ευρήματα ακόμα συνιστούν οι χάντρες και τα περιάρπτα από λίθο και όστρεα (Εικ. 7). Τα νεολιθικά ειδώλια είναι σπάνια αλλά αξιόλογα.

Εικ. 7 - Χάντρες από λίθο και όστρεα

Ανάμεσά τους χαρακτηριστικά είναι τα ακρόλιθα ειδώλια, ένα κεφάλι μαρμάρινου ειδωλίου και ένα ανθρώπινο ειδώλιο που μοιάζει με έγκυο γυναίκα.

Η κεραμική αποτελεί την πιο κοινή ομάδα τέχνερων στο Νεολιθικό Ουγουρλού. Η συντριπτική πλειοψηφία της κεραμικής της φάσης V είναι στιλβωμένη και με ερυθρό επίχρισμα². Μαύρα στιλβωμένα όστρακα βρέθηκαν σε μικρές ποσότητες. Όλα τα κεραμικά είναι χειροποίητα και έχουν λεπτά τοιχώματα. Συνήθη σχήματα είναι τα βαθιά κύπελλα με σιγμοειδές προφίλ (S), τα ευρύστομα αγγεία και τα ρηχά πινάκια (πιάτα) με επίπεδες πλευρές (Εικ. 8). Οι βάσεις είτε

Εικ. 8 - Αγγείο από την πρώιμη Νεολιθική εποχή

είναι επίπεδες είτε διαθέτουν χαμηλό πόδι. Χαρακτηριστικές είναι οι κάθετα τοποθετημένες διάτρητες σωληνοειδείς και κομβιόσχημες αποφύσεις καθώς και οι μικρές ημισεληνοειδείς αποφύσεις. Μοναδικό είναι ένα όστρακο σε μορφή ανθρώπινου κεφαλιού. Γενικές ομοιότητες με την κεραμική του Ουγουρλού εντοπίστηκαν σε θέσεις της δυτικής Μ. Ασίας. Εντούτοις διάφοροι τύποι κεραμικών από αυτή την παλαιότερη γνωστή φάση στο Ουγουρλού δείχνουν αδιαμφισβήτητες ομοιότητες με το Hoca Çesme IV-III στην τουρκική Θράκη καθώς επίσης με το Aktopraklık και τα κύρια στρώματα του Mentese στην περιοχή του Μαρμαρά (Bertram&Karul 2005, Εικ.1-3; Karul&Anci 2011, Εικ.11-12; Roodenberg et al. 2003, Εικ.13:1-4; Εικ.16:1-6).

Όσον αφορά την κεραμική παραγωγή στη φάση IV, παρατηρείται εμφανής πρόοδος. Η νεολιθική κεραμική από τη φάση IV έχει υψηλότερες τεχνολογικές

² Σ.τ.Μ.: Με το επίχρισμα καλυπτόταν η επιφάνεια του στεγνού αγγείου πριν το ψήσιμο. Αυτό λειτουργούσε σαν ένα υπόστρωμα, σαν μια βάση για να τοποθετηθούν στη συνέχεια, μετά το ψήσιμο, τα επίθετα χρώματα.

προδιαγραφές κι επιδεικνύει έναν βαθμό εφευρετικότητας και δημιουργικότητας. Η κεραμική χαρακτηρίζεται από χειροποίητα, καλά στιλβωμένα, λεπτότοιχα μαύρα κεραμικά με ερυθρό επίχρισμα (Εικ. 9). Χον-

Εικ. 9 - Εξαιρετική κεραμική από τη φάση IV

δροειδή αγγεία εντοπίστηκαν σε μικρές ποσότητες. Στην επιφάνεια επικρατεί το σκούρο μαύρο χρώμα. Διάφοροι τόνοι ερυθρού και ροζ επιχρίσματος τοποθετούνται στις εξωτερικές επιφάνειες και κάτω από το χείλος των εσωτερικών επιφανειών. Παρατηρώντας το ρεπερτόριο των σχημάτων διαπιστώνει κανείς ότι συνήθη είναι τα βαθιά κύπελλα με σιγμοειδές προφίλ (S) και παχύ χείλος. Ενίοτε τα προφίλ είναι ελαφρώς τροπιδωτά. Συνήθη είναι επίσης τα βαθιά κύπελλα με χείλος που στρέφεται προς τα έξω, τα κύπελλα με πεπλατυσμένο εσωτερικά χείλος, τα ευρύστομα δοχεία και τα δοχεία με ψηλό λαιμό ενίοτε και με μικρές λαβές. Οι βάσεις είναι επίπεδες ή δακτυλιόσχημες. Εμφανίζονται ακόμα τετραποδικά αγγεία. Χαρακτηριστικές είναι οι κάθετα τοποθετημένες μακριές σωληνοειδείς διάτρητες αποφύσεις οι οποίες κατασκευάζονταν διαφορετικά. Στα εσωτερικά τοιχώματα των αγγείων προστίθετο παχύς πηλός, ύστερα διατρυπόταν και στη συνέχεια στην εξωτερική επιφάνεια φτιαχνόταν σωληνοειδές ανάγλυφο. Χαρακτηριστικά επίσης είναι οι βάσεις με εγκοπές, τα κιβωτιόσχημα αγγεία και τα πώματα. Η διακόσμηση είναι σπάνια. Ωστόσο η πιο χαρακτηριστική τεχνική διακόσμησης είναι η εμπίεστη.

Ένας άλλος τύπος διακόσμησης είναι οι εγχάρακτες γραμμές σε συνδυασμό με εμπίεστες κουκίδες. Εμπίεστη διακόσμηση σχήματος σταυρού ή «Τ» εμφανίζεται μόνο στις βάσεις. Τα μόνα πέντε μικρά κομμάτια βαμμένων κεραμικών που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα στη θέση ήρθαν στο φως στη φάση IV. Ένα όστρακο από αγγείο κόκκινου βάρους με λευκό επίθετο χρώμα είναι ολόιδιο ως προς το είδος, τις τεχνικές και το σχέδιο με τα κεραμικά του Καρανονο I. Τα όστρακα αγγείων μαύρου βάρους με ερυθρό επίθετο χρώμα φαίνεται ότι ήταν τοπικής παραγωγής. Κανένα από τα κεραμικά της φάσης IV του Ουγουρλού δεν είναι ακριβώς ίδιο με το ρεπερτόριο σχημάτων της Μ. Ασίας. Παρουσιάζουν ωστόσο γενικές ομοιότητες. Οι τύποι των αγγείων είναι παρόμοιοι με εκείνους των σύγχρονων πολιτισμών του Αιγαίου.

Ο Chris Doherty και η Ελένη Παλαμάρα από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης ανέλυσαν με οπτικό μικροσκόπιο λεπτές τομές από 30 όστρακα (10 της φάσης V και 20 της φάσης IV) και 3 πλήρινα δείγματα του Ουγουρλού, με σκοπό να παράσχουν επιπλέον πληροφορίες αναφορικά με το πορώδες του υλικού και τα μη πλαστικά πρόσθετα. Στη συνέχεια τα δείγματα αναλύθηκαν σε ηλεκτρονικό μικροσκόπιο σάρωσης. Για κάθε δείγμα μετρήθηκε επίσης η χημική σύσταση του υλικού. Μόνο ένας τύπος πηλού κατέστη εφικτό να διαχωριστεί. Πρόκειται για μη ασβεστούχο πηλό που περιέχει ανδεσίτη/δασίτη. Μια σύγκριση μεταξύ των αποτελεσμάτων της ανάλυσης των λεπτών τομών και της χημικής σύστασης των οστράκων και των πλήρινων δειγμάτων δίνει την εντύπωση ότι η Νεολιθική κεραμική του Ουγουρλού έχει κατασκευαστεί από ντόπιο πηλό (Erdoğan 2013).

Ένα διακριτικό χαρακτηριστικό του Νεολιθικού Ουγουρλού ήταν το εμπόριο μακρινών αποστάσεων και οι ανταλλαγές που αντικατοπτρίζονται κυρίως στη διασπορά οψιδιανού και Βαλκανικού πυριτόλιθου. Επρόκειτο για ακατέργαστα υλικά που χρησιμοποιούνταν εξ αρχής για εργαλεία λάξευσης. Συνηθέστερα ωστόσο χρησιμοποιούνταν ο τοπικός πυριτόλιθος αποτελώντας το 99% της συγκέντρωσης λίθου στον οικισμό. Ο Denis Guilbeau, ο οποίος μελετά τους θρυμματισμένους λίθους του Ουγουρλού, παρατήρησε ότι οι φολίδες είναι πιο κοινές από τις λεπίδες. Τα εργαλεία σπανίζουν πολύ. Το πιο χαρακτηριστικό εργαλείο στη φάση IV είναι μια μεγάλη λεπίδα από πυριτόλιθο, η

περίφημη «Μεγάλη λεπίδα του Καρανοβο» (Gurova 2008). Σε αυτή τη φάση εντοπίστηκαν περί τις 25 μεγάλες λεπίδες, ενώ επίσης βρέθηκαν ένας πυρήνας και μερικές φολίδες από το ίδιο ακατέργαστο υλικό, τον περίφημο «Βαλκανικό πυριτόλιθο» (Εικ. 10). Η προ-

Εικ. 10 - Μεγάλες λεπίδες από Βαλκανικό πυριτόλιθο

έλευση αυτού του τύπου πυριτόλιθου είναι από την περιοχή Ράζγκραντ στα ανατολικά της Οροσειράς του Αίμου. Οι περισσότερες λεπίδες φέρουν έντονη επεξεργασία στις πλευρές τους, ενώ μερικές διαθέτουν λειασμένη επιφάνεια. Άλλα εργαλεία είναι τα δρεπάνια σε λεπίδες, τα ξέστρα, οι σμίλες και οι σφηνίσκοι (*pièces esquillées*). Επίσης βρέθηκαν ορισμένοι γεωμετρικοί μικρόλιθοι.

Σχεδόν όλα τα αντικείμενα από οψιδιανό είναι λεπίδες κατασκευασμένες με την τεχνική της πίεσης. Τα κομμάτια οψιδιανού ανέλυσε η Marina Milic από

το Πανεπιστήμιο UCL του Λονδίνου χρησιμοποιώντας φορητό σύστημα φθορισμού ακτίνων-X (X-Ray Fluorescence). Τα αποτελέσματα αποδεικνύουν ότι ο οψιδιανός προέρχεται από 3 πηγές: το νησί της Μήλου, το ανατολικό Göllü Dağ και το Nenezi Dağ της κεντρικής Μ. Ασίας. Τα δείγματα της Μήλου είναι πολύ συχνότερα. Μοναδικός είναι ένας πυρήνας βλήματος από οψιδιανό από την πηγή Nenezi.

Τα κύρια ευρήματα της φάσης IV αποτελούν αγγεία και αντικείμενα σε σχήμα ποδιού κατασκευασμένα από μάρμαρο. Μια μαρμάρινη κεφαλή ειδώλιου με

λαιμό είναι μοναδική (Εικ. 11). Στο νησί δεν έχουν βρεθεί πηγές μαρμάρου. Πηγές καλού λευκού μαρμάρου διαθέτουν τα νησιά της δυτικής Μ. Ασίας και του Αιγαίου, όπως η Λέσβος και η Θάσος. Δυστυχώς, οι λατομειακές θέσεις καθαυτές είναι γενικά άγνωστες.

Εικ. 11 - Κεφαλή από μαρμάρινο ειδώλιο

Βιβλιογραφία

- Bertram, Jan-K. & N. Karul 2005. "From Anatolia to Europe: The ceramic sequence of Hoca Çeşme in Turkish Thrace", in C. Lichter (ed.), *Byzas 2 - How Did Farming Reach Europe? Anatolian-European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal BC*:117-130, İstanbul.
- Erdoğan, B., 2011. "A Preliminary Report from the 2009 and 2010 Field Seasons at Uğurlu on the Island of Gökçeada". *Anatolica* XXXVII, 45-65.
- Erdoğan, B., 2013. "Uğurlu: A Neolithic Settlement on the Aegean Island of Gökçeada", In M. Özdoğan, N. Başgelen and P. Kuniholm (eds.), *Neolithic in Turkey, vol.5. Northwestern Turkey and Istanbul*, 1-33, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Gurova, M., 2008. "Towards an Understanding of Early Neolithic Populations: A Flint Perspective from Bulgaria", *Documenta Praehistorica* XXXV, 111-129.
- Karul, N. & M. B. Avci. 2011. "Neolithic Communities in The Eastern Marmara Region: Aktopraklık C", *Anatolica* XXXVII, 1-15.
- Roodenberg, J., A. van As, L. Jacobs, and M.-H. Wijnen, 2003. "Early settlement in the plain of Yenişehir (NW Anatolia). The basal occupation layers at Menteşe", *Anatolica* XXIX, 17-59.

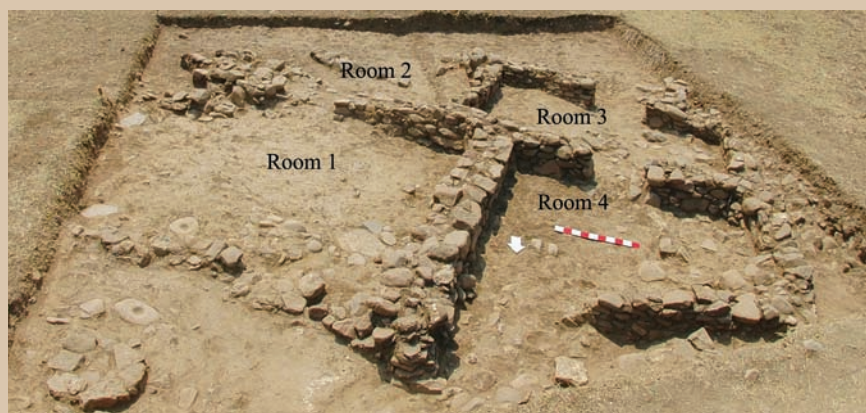

Καθ. Δρ. Μπουρτσίν Έρντογού (Burçin Erdoğan)
Πανεπιστήμιο Trakya, Αδριανούπολη (Edirne)

Ένας νεολιθικός οικισμός στο Ουγουρλού (Uğurlu) της νήσου Ίμβρου

Μέρος Β'

Η φάση III σηματοδοτείται από τη μετάβαση του οικισμού από τη Νεολιθική στη Χαλκολιθική εποχή (Υστερη Νεολιθική εποχή για την Ελλάδα). Ο οικισμός είχε διαιρεθεί σε δύο τμήματα, μια περιοχή κατοίκησης στα ανατολικά και μια περιοχή με αποθηκευτικούς χώρους και εργαστήρια στα δυτικά. Μια μεγάλη πολύχωρη κατασκευή (Κτίσμα 3) μεγέθους περίπου 10x10μ. έχει ανασκαφεί στην ανατολική

Εικ. 12 - Το κτίσμα 3 της φάσης III

πλευρά του οικισμού (Εικ. 12). Το κτίσμα ήταν αρκετά προηγμένο, αφού ήταν κατασκευασμένο με τοίχους από ξηρολιθοδομή¹ και πήλινο δάπεδο από κίτρινο κο-

1 Σ.τ.Μ.: Δηλαδή η λιθοδομή κτίζεται χωρίς κονίαμα.

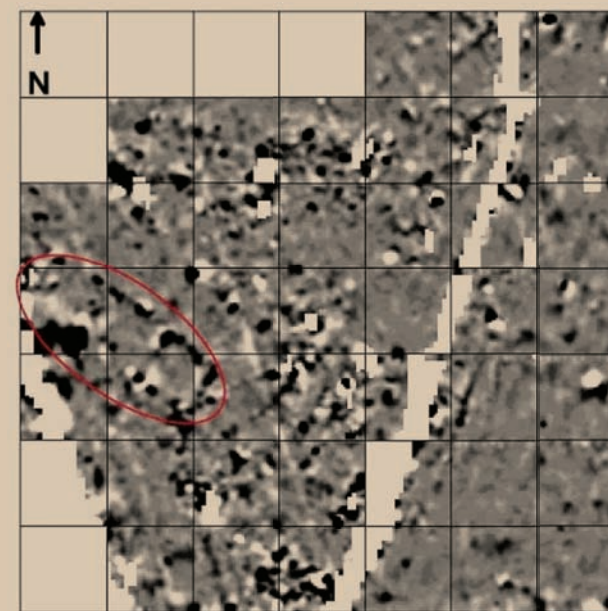
νίαμα. Το σχέδιο του κτίσματος αποτελείται από δύο δωμάτια που θυμίζουν κελιά (R3&4) στα δυτικά και ένα σχετικά μεγάλο δωμάτιο (R1) στα ανατολικά. Ένα ακόμα δωμάτιο που θυμίζει κελί (R2) στα ανατολικά καταστράφηκε σχεδόν ολοσχερώς από έρευνες επιφανείας. Το μεγαλύτερο δωμάτιο έχει μέγεθος περίπου 4x4μ. και οι γωνίες του ήταν στρωμένες με λίθινες πλάκες. Η βορειοδυτική γωνία του δωματίου έδωσε διάφορες θρυμματισμένες πλάκες υποδεικνύοντας ότι επρόκειτο για χώρους όπου αλέθονταν τρόφιμα και

λάμβανε χώρα η προετοιμασία του φαγητού. Επιπλέον εκεί βρισκόταν συγκεντρωμένη η πλειονότητα των οστών ζώων και των οστράκων. Σε αυτό το τμήμα του δωματίου υπάρχει μια στενή είσοδος από την οποία κανείς δρασκέλιζε ένα υπερυψωμένο κατώφλι προκειμένου να εισέλθει σε μία αυλή. Στη νοτιοδυτική γωνία του δωματίου εντοπίστηκαν δύο μεγάλα οστέινα εργαλεία, μία βελόνα και ένας οπίας. Ενδεχομένως να χρησιμοποιούνταν για την κα-

τεργασία δέρματος ή για άλλους σκοπούς. Κοντά στη βόρεια γωνία του δωματίου υπάρχει μία οπή πασσάλου μαζί με μια μεγάλη πέτρα με οπή στο κέντρο. Στο δωμάτιο εντοπίστηκε επίσης ένα μεγάλο καλοφτιαγ-

μένο βραχιόλι από σπόνδυλο². Το μικρό δωμάτιο που θυμίζει κελί (R3) στα δυτικά έχει διαστάσεις περίπου 1,5x3μ.. Εκεί εντοπίστηκαν αποθηκευτικά αγγεία και δύο σκεπάρνια από σερπεντινίτη³. Μια απλή ραδιοχρονολόγηση του Κτίσματος 3 της φάσης III μέσω της Μεθόδου του Επιταχυντή (AMS Dating), το τοποθετεί στα 5470-5320 π.Χ. (2α).

Μέρος του Αρχαιολογικού Προγράμματος στο Ουγουρλού αποτέλεσε και μια γεωφυσική έρευνα την οποία διηύθυνε ο Mahmut Drahor με σκοπό να χαρτογραφηθούν τα θαμμένα απομεινάρια του οικισμού. Οι μαγνητομετρικές έρευνες στο ανατολικό τμήμα των οικισμών έχουν ταυτοποιήσει πολυάριθμες κατασκευές της φάσης III, μεταξύ των οποίων μια μεγάλη ορθογώνια κατασκευή 20x5μ. και ενδεχομένως πολύχρωμα κτίσματα (Εικ. 13).

Εικ. 13 - Η μαγνητομετρική έρευνα δείχνει ένα μεγάλο ορθογώνιο οικοδόμημα

Στο δυτικό τμήμα του οικισμού ανασκάφηκαν 12 λάκκοι. Οι εσωτερικοί τοίχοι και οι πυθμένες των λάκκων ήταν επιχρισμένοι με κίτρινο πηλό πάχους 3-5εκ.. Είχαν κυκλικό σχήμα και ορισμένοι έφταναν σε βάθος το 1 μ. με διάμετρο 1μ.. Πριν τους εγκαταλείψουν, τους

2 Σ.τ.Μ.: Πρόκειται για θαλασσινό όστρεο που φέρει την επιστημονική ονομασία "Spondylus".

3 Σ.τ.Μ.: Πέτρωμα που αποτελείται κυρίως από σερπεντινίτη. Έχει χρώμα από ανοιχτό γκρι μέχρι πρασινόμαυρο.

είχαν καλύψει σκοπίμως με μεγάλες πέτρες. Μέσα στους λάκκους, που συνήθως χρησιμοποιούνται για απορρίμματα, εντοπίστηκε μεγάλος αριθμός οστών ζώων και κεραμικών οστράκων. Επίσης εντοπίστηκαν βραχιόλια ή δακτύλιοι από *Spondylus gaederopus*,⁴ περιάρπα από το όστρακο *Cerastoderma* και οστέινα εργαλεία. Μέσα σε έναν λάκκο βρέθηκε τμήμα σκελετού. Επρόκειτο για δευτερεύουσα ταφή ενός μεσήλικα άνδρα. Ο τάφος ήταν καλυμμένος με κόκκινη ώχρα. Στο στρώμα όπου ανασκάφηκαν οι λάκκοι εντοπίστηκε μεγάλος αριθμός κομματιών *Spondylus gaederopus* και βραχιολιών ή δακτυλίων από *Spondylus gaederopus*

Εικ. 14 - Βραχιόλια από σπόνδυλο της φάσης III

(Εικ. 14). Πολυάριθμα επίσης είναι τα οστέινα εργαλεία. Εκτός από βελόνες, υπάρχουν λειαντήρες και οπείς από ελαφοκέρατο. Τα αντικείμενα από σπόνδυλο θεωρούνταν πολύτιμα και πιθανότατα είχαν συμβολική σημασία. Η διασπορά του Αιγιακού σπονδύλου στα Βαλκάνια και την κεντρική Ευρώπη κατά τη Νεολιθική και Χαλκολιθική περίοδο θεωρείται μια από τις πιο σημαντικές και αποκαλυπτικές ενδείξεις του ευρείας κλίμακας προϊστορικού εμπορίου. Εργαστήρια κατεργασίας σπονδύλου έχουν εντοπιστεί στη νεολιθική Ελλάδα στους οικισμούς Διμήνη, Σιταγροί και Σταυρούπολη (Sounatzi 2008). Τα αντικείμενα του Ουγουρλού υποδεικνύουν ότι πρέπει να υπήρχε

4 Σ.τ.Μ.: Θαλάσσιο όστρεο του οποίου η κοινή ονομασία είναι «γαϊδουροπόδαρο».

και στο νησί εργαστήριο κατεργασίας σπονδύλου. Τα ανθρωπόμορφα ειδώλια της φάσης III είναι πολυάριθμα και απαντώνται σε ποικιλία τύπων. Συνήθη επίσης είναι τα ακρόλιθα ειδώλια. Τα ειδώλια αυτά έχουν πεπλατυσμένο κορμό, σταυρωμένα χέρια και κεφάλι από διαφορετικό υλικό το οποίο πρέπει να έχει τοποθετηθεί σε μια οπή στον λαιμό. Ένα τριγωνικό κεφάλι από σπόνδυλο με αφαιρετική απόδοση σχιστών ματιών υποδεικνύει ότι αυτά μάλλον είχαν προστεθεί ως ένθετα στα συγκεκριμένα ειδώλια. Άλλα συνήθη ανθρωπόμορφα ειδώλια έχουν φαρδείς γοφούς και μηρούς, λεπτό κορμό και σταυρωμένα χέρια. Επιπρόσθετα κοινά είναι τα σχηματικά⁵ ανθρωπόμορφα ειδώλια με τονισμένα οπίσθια. Τα συγκεκριμένα ειδώλια φέρουν εγχάρκτη διακόσμηση και σε όλες τις περιπτώσεις έχουν βρεθεί σπασμένα στον κάθετο άξονα. Αξιοση-

Εικ. 15 - Δύο πήλινα ειδώλια από τη φάση III

5 Σ.τ.Μ.: Στα σχηματικά ανήκουν τα πολύ απλά και μικρά σε μέγεθος πλακοειδή ειδώλια, τα οποία είναι έτσι διαμορφωμένα ώστε να προσλαμβάνουν ένα αδρά ανθρωπομορφικό περίγραμμα.

μείωτα είναι ακόμα τα ειδώλια με τη μορφή της Αφροδίτης. Με το ένα χέρι κρατούν τον ώμο τους και με το άλλο προστατεύουν τα γεννητικά τους όργανα (Εικ. 15). Τα ζώομορφα ειδώλια είναι σπάνια.

Η κεραμική της φάσης III είναι ομοιόμορφη και εντελώς διαφορετική από εκείνη των προηγούμενων φάσεων. Τα όστρακα καλύπτονται με μαύρο-γκριζό-μαυρο επίχρισμα σε κοκκινωπή-καστανή επιφάνεια και συνήθως φέρουν ποικιλοχρωμία στην επιφάνεια. Τα πρόσφατα σπασίματα στα όστρακα υποδεικνύουν ατελή καύση. Χαρακτηριστικά είναι τα τετράποδα κύπελλα με ωτόσχημες ή μακρόστενες λαβές, τα μεγάλα πώματα, τα κιβωτίοσχημα αγγεία και οι κομβιόσχημες ή οι κερατοειδείς λαβές (Εικ. 16).

Εικ. 16 - Εξαιρετική κεραμική από τη φάση III

Η διακόσμηση είναι συνήθης και σε γενικές γραμμές εντοπίζεται στα τετράποδα κύπελλα και τα κιβωτίοσχημα. Εφαρμόζονται ποικίλες τεχνικές διακόσμησης, όπως η εμπίεση, η εγχάραξη και η αυλάκωση. Η εμπίεστη διακόσμηση παρουσιάζεται σε διάφορες παραλλαγές, όπως κουκίδες, τρίγωνα και ορθογώνια παραλληλόγραμμα. Θραύσματα πηλού είχαν κοπεί και σχηματοποιηθεί σε διάφορα σχέδια, όπως τρίγωνα και σκακιέρες. Συνήθη είναι τα μοτίβα σπειρών και μαιάνδρων. Η εγχάρκτη διακόσμηση φέρει λευκό γέμι-

σμα. Η κεραμική της φάσης III του Ουγουρλού δεν παρουσιάζει ακριβείς ομοιότητες με τις κεραμικές παραδόσεις της Μ. Ασίας. Παρόλο που η κεραμική της φάσης III παρουσιάζει κάποια ομοιότητα με την κεραμική των βαλκανικών πολιτισμών του Καρανοβο III (Karapovo III) και της Πρώιμης Βίντσα (Vinca), δεν είναι πανομοιότυπη και θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως τοπική ανάπτυξη. Ως προς τα λίθινα υλικά, η προκαταρκτική ανάλυση δεν έχει διαπιστώσει σημαντικές διαφορές μεταξύ της φάσης III και των φάσεων IV-V. Εντούτοις, τα εργαλεία της φάσης III είναι περισσότερα σε αριθμό από εκείνα των προηγούμενων φάσεων κατοίκησης.

Η αρχαιολογική σκαπάνη στη φάση II έχει φέρει στην επιφάνεια στοιχεία του Χαλκολιθικού Πολιτισμού Kumtere IA-Beşik Sivritere της Δυτικής Μ. Ασίας. Η ανασκαφική έρευνα αποκάλυψε δύο κτίσματα στο δυτικό τμήμα του οικισμού. Ένα τραπεζοειδές κτίσμα (Κτίσμα 1) με λίθινους τοίχους έχει διαστάσεις 5x5μ. (Εικ. 17). Το κτίσμα είχε υποστεί μερική κατάρ-

Εικ. 17 - Το Κτίσμα 1 από τη φάση II

ρευση και, προκειμένου να καταστεί ξανά λειτουργικό, στο βόρειο τμήμα του κατασκευάστηκαν ένας επιπρόσθετος τοίχος και μία λίθινη αντηρίδα διαστάσεων 1,50x0,87μ. και ύψους 0,40μ.. Κοντά στη λίθινη αντηρίδα υπάρχει μία οπή πασσάλου μαζί με μια μεγάλη πέτρα με οπή στο κέντρο. Το κτίσμα διαθέτει συμπα-

γές χωμάτινο δάπεδο και σε αυτό δεν έχουν εντοπιστεί κατασκευές όπως φούρνος ή εστία.

Το νοτιοδυτικό τμήμα του κτίσματος προοριζόταν για αποθηκευτικός χώρος. Εκεί εντοπίστηκαν μεγάλα αποθηκευτικά αγγεία και συνολικά 130 όστρεα της οικογένειας «μύριξ» (*Muricidae*). Στο κτίσμα βρέθηκαν επίσης 7 λίθινοι πελέκεις και σκεπάρνια, 11 κατεργασμένα οστά – κυρίως βελόνες –, 4 βραχιόλια από σπόνδυλο, κατεργασμένα όστρεα και ένα κεφάλι πηλίνου ειδωλίου. Στο δυτικό άκρο του κτίσματος ανακαλύφθηκε τοίχος ενός ημικυκλικού προαυλίου κατασκευασμένος από μεγάλες πέτρες πλάτους 0,50-0,52μ.. Στο προαύλιο εντοπίστηκε ένα μοναδικό αγγείο που απεικονίζει ανθρώπινο πρόσωπο. Μια απλή ραδιοχρονολόγηση του Κτίσματος 1 της φάσης II μέσω της Μεθόδου του Επιταχυντή (AMS Dating) δίνει μια χρονολογία που κυμαίνεται από 4449-4267 π.Χ. (2α).

Το άλλο κτίσμα (Κτίσμα 4) έχει σχήμα ορθογώνιο, διαστάσεις περίπου 7x6μ. και διαθέτει λίθινους

Εικ. 18 - Το κοινόχρηστο κτίσμα της φάσης II

τοίχους (Εικ. 18). Το κτίσμα ήταν κακοδιατηρημένο και καταστράφηκε από τις έρευνες επιφανείας. Στον νότιο επιμήκη τοίχο υπάρχει μια κεντρική είσοδος. Μπροστά στην είσοδο υπάρχει ένα αίθριο διαστάσεων 1,40x1,00μ.. Στην είσοδο εντοπίστηκε ένα μεγάλο κέρατο ταύρου (Εικ. 19), το οποίο φαίνεται ότι κρεμό-

Εικ. 19 - Μεγάλο κέρατο ταύρου στην είσοδο του κοινόχρηστου κτίσματος

ταν σε έναν εσωτερικό τοίχο. Το δάπεδο του κτίσματος ήταν επιχρισμένο με άνυδρη άσβεστο αναμειγμένη με χύμα και ίζημα. Σε ορισμένα σημεία του δαπέδου παραμένουν ίχνη κόκκινης βαφής. Ίχνη κόκκινης βαφής βρέθηκαν επίσης κοντά στην είσοδο, ενώ κοντά στο αίθριο εντοπίστηκαν δύο σπασμένα πήλινα ειδώλια. Το ένα έχει τονισμένα οπίσθια, επίπεδο κορμό και σταυρωμένα χέρια και θυμίζει βαλκανικά ειδώλια. Το άλλο ειδώλιο έχει λεπτό κορμό, σταυρωμένα χέρια και μακρύ λαιμό. Ίχνη διακόσμησης κτισμάτων με κέρατα ζώων και ζωγραφίες στους τοίχους και στα δάπεδα εμφανίζονται ήδη από την Προκεραμική Νεολιθική Περίοδο Α στην Εγγύς Ανατολή και συχνά παραπέμπουν σε κοινόχρηστα ή δημόσια κτήρια. Κι εγώ προτιμώ να ερμηνεύσω αυτό το κτίσμα στη φάση II του Ουγουρλού ως κοινόχρηστο ή δημόσιο κτήριο.

Η κεραμική της φάσης II χαρακτηρίζεται από στιλβωμένα κεραμικά σε μαύρο, γκρι, ερυθρό και κιτρινωπό χρώμα. Τα χονδροειδή κεραμικά φαίνεται ότι είναι περισσότερα από εκείνα καλής ποιότητας. Το πιο αξιολογικό χαρακτηριστικό της κεραμικής είναι η διακόσμηση. Χαρακτηριστικές είναι η αυλακωτή, η εγχάρκτη διακόσμηση καθώς και η γραμμική στίλβωση. Χαρακτηριστικά επίσης στοιχεία αυτής της κεραμικής αποτελούν οι κερατοειδείς και οι διχαλωτές λαβές (Εικ. 20). Οι θρυμματισμένοι λίθοι είναι πολύ σπάνιοι για να οδηγήσουν σε ακριβή μελέτη, αλλά φαίνεται

Εικ. 20 - Χαρακτηριστικά όστρακα της φάσης II

ότι δεν συντελείται κάποια αξιολογή αλλαγή από την προηγούμενη φάση.

Συνοψίζοντας, οι ανασκαφές στο Ουγουρλού της Ίμβρου δείχνουν ότι μακροχρόνια ή μόνιμη κατοίκηση των νησιών του Αιγαίου συντελέστηκε από την πρώιμη Νεολιθική περίοδο και μετά, από ανθρώπους που είχαν ως βάση την αγροτική οικονομία συμπεριλαμβανομένων φυτών που καλλιεργούσαν και εξημερωμένων ζώων. Ο πρωιμότερος νεολιθικός οικισμός του Ουγουρλού ιδρύθηκε πιθανότατα από άτομα που ήρθαν από τη βορειοδυτική Μ. Ασία. Οι πρώτοι άποικοι ήταν γεωργοί και έφεραν στο νησί κατοικίδια πρόβατα, κατσίκια, βοοειδή και χοιροειδή. Κατά τις προϊστορικές εποχές η στάθμη της θάλασσας και η ακτογραμμή στο Αιγαίο ήταν διαφορετικές (Lambeck 1996). Κατά την πρώιμη Νεολιθική περίοδο, περί τα 6.500 π.Χ., η στάθμη της θάλασσας έφτασε σχεδόν την ισοβαθή των -36 μέτρων. Πιθανότατα, όταν οι πρώτοι νεολιθικοί άποικοι έπλευσαν προς το νησί, η Ίμβρος βρισκόταν πολύ πιο κοντά στην ηπειρωτική χώρα.

Η νεολιθική φάση IV του Ουγουρλού παρουσιάζει

ζει σημάδια συνέχειας, αλλά οι πολιτισμοί του νησιού και της ηπειρωτικής χώρας διαφέρουν εμφανώς. Διαφορές στον υλικό πολιτισμό θα μπορούσαν να συνιστούν μια σκόπιμη έκφραση της τοπικής ταυτότητας μέσα σε έναν ευρύτερο πολιτισμικό χώρο. Ο οικισμός επεκτάθηκε προς τα δυτικά και ο προσανατολισμός και το μέγεθος των κτισμάτων άλλαξε. Η φάση IV στο Ουγουρλού υποδεικνύει ορισμένες αλλαγές στην κεραμική παράδοση. Φαίνεται μάλλον ότι η κεραμική αυτής της φάσης ήταν το προϊόν τοπικής ανάπτυξης και διαφέρει από άλλες θέσεις της δυτικής Μ. Ασίας. Από την άλλη, τα σχήματα της κεραμικής είναι αρκετά ομοιόμορφα σε όλο το Αιγαίο. Η φάση IV χαρακτηρίζεται από την πιο εντυπωσιακή ένδειξη μιας πρώιμης καλλιτεχνικής εξειδίκευσης και της επικοινωνίας μεγάλων αποστάσεων. Η διασπορά οψιδιανού της Μήλου και της κεντρικής Μ. Ασίας, καθώς και Βαλκανικού καστανού πυριτόλιθου και μαρμάρου παραπέμπει στην εντατικοποίηση των μηχανισμών ανταλλαγών μακρινών αποστάσεων, ενώ τα ταξίδια πρέπει να περιλάμβαναν ναυσιπλοΐα σε ορισμένα κομμάτια της διαδρομής.

Η φάση III του Ουγουρλού αποτελεί ένα μεταβατικό στάδιο με μια αυξανόμενη υπεροχή των μαύρων στιλβωμένων κεραμικών με διάφορες διακοσμήσεις. Σημαντική αλλαγή εμφανίστηκε επίσης στο σύστημα του οικισμού και στην αρχιτεκτονική παράδοση. Παρόμοια αρχιτεκτονική παράδοση δεν συναντάται σε άλλες περιοχές. Το σχέδιο των κτηρίων της φάσης III είναι προηγμένο και άκρως ασυνήθιστο για αυτή την εποχή. Η κεραμική της φάσης III, αν και παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες με την κεραμική των βαλκα-

νικών πολιτισμών Κάρανοβο III και Πρώιμη Βίντσα (Vinca), δεν είναι πανομοιότυπη και θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως τοπική ανάπτυξη. Ο πλούτος ακατέργαστων αντικειμένων από όστρεα σπονδύλου και *Spondylus gaederopus* υποδεικνύουν την πιθανή παρουσία ενός εργαστηρίου κατεργασίας σπονδύλου σε αυτή τη φάση.

Η φάση II περιελάμβανε υλικά του πολιτισμού Kumtepe IA-Beşik Sivritepe της δυτικής Μ. Ασίας. Πρόκειται για έναν Χαλκολιθικό πολιτισμό που εξαπλώθηκε στη δυτική Μ. Ασία και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Πολύ λίγα πράγματα ήταν γνωστά για την αρχιτεκτονική αυτού του πολιτισμού στη δυτική Μ. Ασία. Ο πολιτισμός αυτός φημίζεται περισσότερο για την κεραμική του. Η σημερινή μας γνώση δείχνει ότι ο πολιτισμός του Kumtepe IA/Beşik Sivritepe θα έπρεπε να διαιρείται σε δύο τουλάχιστον φάσεις και μόνο η ύστερη φάση αυτού του πολιτισμού υπάρχει στο Ουγουρλού. Παρόλο που έχει ανασκαφεί μόνο ένα μικρό τμήμα της θέσης, τα ευρήματα δείχνουν ότι το Ουγουρλού αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικισμούς αυτής της περιόδου. Το κοινόχρηστο κτίσμα της φάσης II υποδεικνύει ότι το παραδοσιακό τυπικό της Εγγύς Ανατολής στη διακόσμηση των κτηρίων με κέρατα ζώων και ζωγραφίες στους τοίχους και στα δάπεδα εξακολουθεί να υπάρχει στα δυτικά.

Το Ουγουρλού αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προϊστορικές θέσεις στο βορειοανατολικό Αιγαίο. Μόνο ένα τμήμα αυτής της θέσης έχει ανασκαφεί μέχρι τώρα, γεγονός που αποδεικνύει ότι συνιστά μια μοναδική αρχαιολογική παρακαταθήκη για μελλοντική έρευνα.

Βιβλιογραφία

- Lambeck, K., 1996. "Sea-level change and shore-line evaluation in Aegean Greece since upper Palaeolithic time", *Antiquity* 70, 588–611.
Souvatzi, G. S., 2008. *A Social Archaeology of Household in Neolithic Greece*. Cambridge.